

3. Лук'янець Т. Рекламний менеджмент : навчальний посібник / Т. І. Лук'янець. — Київ : КНЕУ, 1998. — 273 с.
4. Покупець. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Покупець>. — Назва з екрана.
5. Послуги таємних покупців. — Режим доступу: <https://mtp.biz.ua/uk/tajnyj-rokupatel>. — Назва з екрана.
6. Робота із клієнтськими базами даних. Вимоги до клієнтських баз даних. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/14090122/dokumentoznavstvo/robova_klientskimi_bazami_danih. — Назва з екрана.
7. Словник економічних термінів. — Режим доступу: <http://www.economiks.net.ua/Клієнт>. — Назва з екрана.
8. Словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. — Київ : Наукова думка, 1973. — Т. 4. — С. 184.
9. Таємний покупець. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Таємний_покупець. — Назва з екрана.
10. Глумачний словник економіста. — Режим доступу: <http://subject.com.ua/economic/dict1/1046.html>. — Назва з екрана.
11. Траут Дж. Большие бренды — большие проблемы / Джер Траут. — Санкт-Петербург : Питер, 2002. — 240 с.
12. Український юридичний термінологічний словник: клієнт — Режим доступу: <http://www.marazm.org.ua/document/termin/index.php?file=%CA%EB%B3%BA%ED%F2.txt>. — Назва з екрана.
13. Український юридичний термінологічний словник: потенційний покупець. — Режим доступу: <http://www.marazm.org.ua/document/termin/index.php>. — Назва з екрана.

В статті розглянуті особливості формування стратегії розвитку сучасного видавничого бізнесу в контексті поняття "клієнт". Автор надав чітку дефініцію та детальну характеристику поняттям: "клієнт", "потребитель", "покупатель", "заказчик" в видавничому бізнесі. На основі проведеного аналізу запропоновано поділення типологічного ряду характерних ознак поняття "клієнт" в видавничому бізнесі.

The article considers the peculiarities of the formation of the strategy of development of modern publishing business in the context of the concept of "client". The author gave a clear definition and detailed description of the concept: "customer", "consumer", "buyer", "customer" in the publishing business. On the basis of the analysis, the author proposed defining a typological series of characteristic features of the concept "client" in the publishing business.

Надійшла до редакції 17 вересня 2017 року

УДК 378.147.655.254.22](477)(091)

Надія Зелінська,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри медіакомунікацій
Української академії друкарства

Цьогорічний вересень обіцяв золотий освітній ювілей: рівно 50 років тому в Українському поліграфічному інституті імені Івана Федорова у Львові (УПІ, нині — Українська академія друкарства), вперше на теренах колишнього СРСР у форматі стаціонарного навчання було розпочато підготовку майбутніх редакторів і створено секцію теорії і практики редагування, яка згодом, 1972 року (ще один ювілей!), "переросла" у відповідну кафедру.

Якщо бути абсолютно точними в датах, то фахівців за спеціальністю "Літературний редактор" в Українському поліграфічному інституті розпочали готувати ще раніше — 1946 року. Але... 1953 року відкрився факультет журналістики у Львівському університеті імені Івана Франка, і туди адміністративним порядком було переведено студентів-редакторів, що автоматично стали студентами-журналістами. Та вже 1957 року на заочному факультеті УПІ та на його Київському вечірньому факультеті з'явилася спеціалізація "Редактор масової літератури".

А за 10 років, 1967-го, зростає потреба у висококваліфікованих редакторських кадрах надихнула то-

Золотий ювілей зниклої спеціальності

дішнє керівництво УПІ (ректор В. Шпіца, декан Р. Машталір) та його провідних учених (М. Феллер, Р. Іванченко) на створення унікального (і це в умовах уніфікованої радянської системи освіти!) навчального плану спеціалізації "Редагування науково-технічної інформації та рекламної літератури". Ця спеціалізація (що згодом не раз змінювала назви) поклала початок популярній і затребуваній на сучасному ринку праці та ще донедавна позначеній на освітній мапі України спеціальності "Видавнича справа та редагування". Таким чином, уже протягом півстоліття безперервно здійснюється підготовка спеціалістів (сьогодні — бакалаврів і магістрів) для роботи у книжкових видавництвах, системі науково-технічної інформації, рекламних службах та засобах масової інформації, — за цей час їх випущено понад 3 тисячі.

Як виявилось, одержана освіта відкрила випускникам безліч можливостей для фахової реалізації. Звісно, насамперед вони ставали редакторами, видавцями, зокрема керівниками видавничих організацій (А. Бельдій, Г. Гнидюк, О. Губарева, В. Гутковський, С. Дзьоба, Л. Дячишин, І Єфіменко, М. Іваник, Г. Ка-

пінис, Л. Кириєнко, П. Лозинський, Г. Луцак, М. Москаленко, Д. Сапіга, І. Цельняк та ін.), журналістами (Н. Банчик, М. Ганущак, С. Герман, С. Жаб'юк, М. Іванців, Р. Ігнат, В. Королюк, В. Коцюк, Д. Курищук, І. Полеманий, Л. Триленко та ін.), очолили рекламні компанії та поповнили штати рекламних служб (Я. Бравчук, Н. Дорошенко, Ю. Кириєнко, В. Леденко, О. Пригула, А. Сюч, Х. Тузак, О. Фриз, Г. Янишівська та ін.), найбільших бібліотек країни (Р. Бліхарський, Л. Головата, О. Катола, О. Кліменко, М. Кульчицький, З. Наконечна, М. Процик, Л. Русакова, О. Середа та ін.). Редакторські дипломи одержали відомі письменники (Ю. Андрухович, О. Волосевич, Л. Лесів, В. Олейко, В. Садова та ін.) і діячі культури (Б. Бончук, Ю. Гнатківський, Д. Желізна, Р. Чмелик та ін.).

Нарешті, чимало випускників, зробивши успішну наукову кар'єру, сформували або зміцнили викладацькі колективи багатьох із 26 навчальних закладів України, в яких упродовж останніх двох десятиліть відкрито спеціальність "Видавнича справа та редагування". Так, випускниками спеціальності — докторами і кандидатами наук, кваліфікованими методистами з досвідом редакторської роботи — майже повністю укомплектовано кафедру медіакомунікацій Української академії друкарства, що є спадкоємицею кафедри теорії і практики редагування (Н. Зелінська, Е. Огар, Л. Сніцарчук, Н. Черниш, М. Кулинич, А. Судин, О. Михайлович, О. Ренн, Г. Листвак, Л. Піскозуб, Л. Івасенко). У Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки викладає кандидат філологічних наук Н. Благовірна; у Національному університеті "Львівська політехніка" — кандидат філологічних наук О. Гарматій, кандидати наук із соціальних комунікацій Б. Іваницька та Х. Білоградць; у Київському університеті імені Бориса Грінченка — кандидат наук із соціальних комунікацій І. Школик; у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка — кандидат наук із соціальних комунікацій О. Гуманенко; кафедру менеджменту видавничо-поліграфічної галузі Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського" очолює доктор політичних наук (донедавна — керівник Парламентського видавництва) Ю. Ганжуров. І це далеко не повний перелік.

До серйозних надбань, які демонструє найстарша в Україні кафедра, що й надалі залишається вірною початково поставленим перед нею завданням, — з урахуванням викликів часу готує кадри для постійно оновлюваної та помітно активізованої видавничої галузі (не забуваючи й про інші можливі спеціалізації — журналістику та рекламу і зв'язки з громадськістю), — належить створення солідної наукової школи, з усіма притаманними їй ознаками, а саме: *виробництво наукових знань, поширення наукових знань, підготовка обдарованих вихованців*.

І справді, від початку існування кафедри навчальний процес супроводжувався активними науковими пошуками. Було розгорнуто багатоаспектні дослідження, що відповідали науковим інтересам викладачів ка-

федри, — у галузі лінгвістики та психолінгвістики (М. Феллер, М. Шевченко, Н. Бутенко), термінознавства (І. Квітко), ефективності журналістської (В. Завгородній, В. Рябий), редакторської (В. Звенигородський), рекламної (Ж. Ковба, М. Йоффе) та інформаційної діяльності (С. Звезинський, Ю. Полторак) та ін. Провідними темами кафедральних досліджень стали процеси і тенденції розвитку видавничої справи, вимоги до її фахівців (А. Судин, І. Мельник та ін.); водночас формування нових планів і програм спонукало до вивчення проблем типології видань, сприяло уточненню типологічних критеріїв. Так було покладено початок дослідженням окремих видів літератури — наукової (І. Квітко, Н. Зелінська), довідкової (Н. Черниш), науково-популярної, дитячої (Е. Огар), рекламної (О. Михайлович), художньої (І. Капраль) та ін., що згодом визначили генеральний напрям наукової проблематики кафедри, стали її "візитною карткою". А з відкриттям архівів та "спецхронів", раніше надійно схованих від дослідників, з'явилося ще одне, нове й незвідане, поле для наукової роботи всього колективу — історія видавничої справи в Україні, діяльність знаних видавців та редакторів. Саме у цих напрямках і відбувалося формування як навчальних планів, що забезпечували підготовку майбутніх редакторів, так і дослідницьких програм.

Результатом цих досліджень стала поява новаторських за наповненням наукових та навчальних видань. Це — монографії (зокрема, "Поетика приголошеного слова: Українська наукова література XIX — початку XX ст." Н. Зелінської, 2003; "Українська преса Галичини (1919—1939 рр.) і журналістикознавчий дискурс" Л. Сніцарчук, 2009; "Вістник для русинів Австрійської держави" як трибуна галицького українства" М. Кулинич, 2011; "Дитяча книга в українському соціумі (досвід перехідної доби)" Е. Огар, 2012; "Академік Микола Бажан. Редактор. Видавець. Енциклопедист" Н. Черниш, 2013, та ін.), посібники ("Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки" Е. Огар, 2002; "Наукове книговидання в Україні: історія та сучасний стан", 2002, "Наукова комунікація у мас-медіа", 2009, Н. Зелінської; "Бібліографічна комісія НТШ як центр дослідження української книги (1909—1939)", 2006, "Нариси з історії світової енциклопедичної справи", 2009, "Редагування енциклопедичних видань", 2015, Н. Черниш; "Конфліктологія", 2015, М. Кулинич, та ін.).

Особливе місце в солідній авторській бібліотеці кафедри посідають колективні праці — і насамперед унікальний за наповненням навчальний посібник "Видавнича справа та редагування в Україні: постаті і джерела (XIX — перша третина XX ст.)" (2003, Н. Зелінська, Н. Черниш, Е. Огар, Л. Івасенко, І. Капраль та ін.). У виданні зібрано багатий цитатний матеріал (уривки публікацій, листів, архівних документів), за яким простежено формування професійної видавничої діяльності в Україні та вироблення теоретичних засад і методики редагування, а також уперше неспростовно, з використанням оригінальних джерел, доведено тяглість національної традиції та фахову самодостатність української школи редагування.

Інше знакове загальнокафедральне видання — монографія "Іван Тиктор: талан і талант" (2007, О. Думанська, Н. Зелінська, Л. Сніцарчук, Е. Огар, І. Капраль, Л. Івасенко, А. Судин та ін.), що стала результатом десятирічних наукових пошуків, пов'язаних з особою та діяльністю найуспішнішого українського видавця, і до сьогодні залишається найбільш повним і глибоким дослідженням феномена Тиктора, досвід якого вартує сучасного осмислення та впровадження у видавничу практику.

Додамо до цього сотні наукових статей, опублікованих у фахових виданнях як в Україні, так і за кордоном, десятки наукових конференцій, в яких взяли участь викладачі кафедри, безліч наукових акцій, з'ніційованих колективом, у тому числі започатковані 1996 року Тикторівські читання; розроблення фінансованих наукових тем ("Українська книга в соціокультурному просторі", "Оптимізація сучасного видавничого продукту: світовий досвід та національні особливості" та ін.) і участь у міжнародних наукових проектах (зокрема, "Розвиток людського ресурсу для видавничої галузі України" за програмою Tempus Tacis) — усе це свідчить про нагромадження значного досвіду створення та поширення наукових знань. А з відкриттям 1994 року аспірантури при кафедрі (відтоді аспірантами та здобувачами захищено 19 кандидатських дисертацій), доконаним фактом стала реалізація ще однієї ознаки наукової школи — *підготовка обдарованих вихованців*.

Зрештою, до досліджень наукової школи завжди залучали й студентів спеціальності: вони були авторами та співавторами (разом із викладачами) наукових статей, брали участь у конференціях ("Друкарство молоде", "Молодь, освіта, культура і національна свідомість" та ін.), здобували високі місця в олімпіадах і конкурсах (Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт, Міжнародний конкурс "Молодь і поліграфія", Всеукраїнський конкурс "Забуті імена" та ін.). Науковий гарт конкурсів і конференцій пройшли майже всі майбутні аспіранти та нинішні молоді викладачі кафедри медіакомунікацій (О. Михайлович, Н. Благовірна, Л. Піскозуб, Ю. Стадницька, О. Ренн, М. Дзеса, В. Міщук, Г. Листвак, К. Дітчук, О. Середа та багато інших).

Не випадково, що саме великий досвід, нагромаджений кафедрою в організації навчальної та наукової роботи, дав змогу їй від 2004 року (і майже безперервно до 2017 року) бути провідною установою — базою проведення першої в історії спеціальності Всеукраїнської студентської олімпіади з видавничої справи та редагування, а з 2006 року — ще й базою проведення Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з видавничої справи та редагування. Зауважимо, що власне факт проведення таких студентських наукових акцій за схвалення та під егідою Міністерства освіти і науки України свідчить про серйозне і поважне ставлення суспільства як до спеціальності, так і до галузі, яку вона кадрово забезпечувала. Апофеозом же такої поваги і визнання стала поява в Україні (від грудня 2007 року) нової галузі науки "Соціальні комунікації", а в її межах — доти відсутньої наукової спеціальності "Теорія та історія видавничої справи та редагування". Отримавши статус

наукової, спеціальність стала врівень з іншими, — спорідненими і давно визнаними журналістикою, філологією, книгознавством, підпорядкованою яким (залежно від різних, найчастіше привнесених, обставин) уважалася видавнича справа та редагування. А успішно захищені за цей час понад 30 дисертацій лише підтвердили перспективність та науковий потенціал спеціальності.

Окрім того, статус наукової спеціальності у межах соціальних комунікацій певною мірою сприяв відновленню "історичної справедливості" щодо ролі видавничої справи у перебігу суспільних процесів, чітко окреслив соціальну зорієнтованість галузі. Адже її метою завжди було створення *видавничого продукту* — тобто носія результатів наукової, популяризаторської, навчальної, літературно-художньої, рекламної та інформаційної діяльності, призначеного для зберігання і поширення в часі й просторі соціально значущої пізнавальної, духовно-естетичної інформації. Годі й уявляти, що хоча б якийсь вид людської діяльності, від освітньої до розважальної, може обійтися без більш чи менш потужного інформаційного супроводу. А його здатна забезпечити саме видавнича галузь, яка останніми роками демонструє неабияку активність (про що свідчить постійне зростання її кількісних та якісних показників) та генерує суспільний резонанс.

Таким чином, за всією сукупністю досягнень спеціальність "Видавнича справа та редагування" підстав для цього річного ювілею мала цілком достатньо. Точніше, мала б, якби не постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 26 "Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти", одним із результатів якої стало зникнення спеціальності з освітнього ландшафту країни — її, як і багато років тому, знову "запаковано" в оболонку спеціальності "Журналістика", але, на відміну від тогочасного формату, — навіть без права зазначення спеціалізації...

Ювілейну публікацію — нехай навіть і у зв'язку зі зниклим об'єктом — не хотілося б закінчувати в мініорі. Тим більше, що не лише викладачі кафедр-ювілярки, а й представники всіх закладів вищої освіти, де спеціальність "Видавнича справа та редагування" була престижною і затребуваною (до прикладу, 2014-го, останнього перед фатальною постановою, року конкурсу на неї в Українській академії друкарства становив 23 особи на місце, у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки — 10 осіб, стільки само — у Житомирському державному університеті), де вже сформувалися потужні викладацькі колективи і наукові школи (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Одеський національний університет імені І. І. Мечнікова, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка та ін.), — усі ми сподіваємося, що "Видавнича справа та редагування" ще повернеться у перелік освітніх спеціальностей України. Бо цивілізована країна, якою так прагне стати наша, не може обійтися без книги. А книгу повинні робити "заточені" на неї професіонали. Видавці.

Надійшла до редакції 21 листопада 2017 року